

Medveemberek KRÓNIKÁJA

Az ősember tűzhelye a barlang szájában.

Részlet a szerzőnek a „Medveemberek krónikája” című könyvéből, amely még ebben a hónapban megjelenik a Gondolat Kiadónál.

Minden csikorgott, ropogott, recsegett. Mintha az a nyolcvanezer esztendő tépte volna dühében kővé fagyott szakállát, amely a tűzhelyet földtani korokon át máig megőrizte. A tűzhely ki-döntögette maga alól gerendalábait, és rázkódás nélkül ráhasalt a beszappanozott bükkfakorcsolyákra. Ettől fogva óráról órára, napról napra ette a centimétereket, majd métereket, hogy búcsút mondvá ősi, barlangi környezetének, meginduljon új lakóhelye és új feladata fele.

Csinján csak a méterekkel! Két napig tartott az a húszméteres útja, amely eredeti gödrétől a barlangszájig mozdította, bár hévérek, csörlők segítettek, és tucatnyi kőbányással feljavított izom-munkánk volt a motorja.

Amikor a sok „hóó-rukk!” és „Húúúúzd meg!” után rövid pihenőt tartottunk, elém álltak a kőbányászok, helyesebben körülültek az előtérben. Szavamon fogtak. Mivel megígérttem nekik már nem is egyszer, hogy végre elmondom, milyen úri huncutságban sántikálunk a tűzhellyel

meg egyáltalán a barlangi agyag vallatásával.

— Mért az örégek ászt beszélnek, hogy itt a bárlángbó törpeek lákták, ákik gyeemóntbóó keeszitőtteek á keesiköt — mondta az egyik hamisítatlan szilvási kiejtéssel.

Nem most hallom először ezt a furcsa, modern népmesetöredéket: a barlangban törpék laktak, akik késüket gyémántból készítették. Ilyenkor mindig úgy érzem magam, mint aki a rügyfakadást vagy a gyümölcsfavirág beporzását lesi meg. Ez a népmese keletkezésének pillanata! S nekem, ebben a korunkban időszerűlen pillanatban, józan fejjel, tudományos ismeretekre támaszkodva meg kellene köveznem a népi képzelőerő zsenge, új hajtását. Törpék, gyémántkés!

Nyilvánvaló, hogy Kadie vagy Hillebrand ásatási munkásainak naív elbeszéléseit fűtta itt be a mítosz-alkotó fantázia szívérványos hímpora. Nyilvánvaló, hogy az ásató szakember a kis termetű pleisztocén emberről beszélt és a kovakő pengéről, amely karcolja az üveget.

— És jó lenne, ha elmondanád egyszer, mit jelent az, hogy orinyáki kultúra,

örinyáki tűzhely! — riaszt fel gondolatomból Magyarai.

Nem tehetek egyebet: letörölöm a hímport! A gyújtódobozból barlangimedve-állkapcsot és egy jókora tarándagancstöröredéket szedek elő. A bányászok közé telepedve mutatom a két csontot:

— Vágnak már disznót, ismerik a marha, ló csontjait. Az erdőn gyakran találunk vaddisznó-koponyát, szarvasagancsot. Nézzék meg ezeket a csontokat. Él-e ilyen állat itt a környéken manapság? Nem él. Ez a barlangimedve állkapcsa. A barlangimedve évezredekkel ezelőtt kipusztult az egész földkerekségen. Itt, a barlangban mázsaszám találjuk a csontjait. Ez a másik szarvas-

Barlangimedve koponyája. Nagyapáink még sárkánynak nézték, ha lyent találtak. Ma már tudjuk, hogy egy kipusztult medvefajnak, az ősember kortársának maradványa

agancs, de nem a mi erdei szarvasunké. Tarándagancs. A tarándszarvas ma Szibériában, Észak-Európában, Észak-Amerikában él. Mindenütt a sarkkör közelében. Hidegövi állat.

— A Bükk barlangjainak agyagában az őszálatcsontok azt jelentik, hogy évezredekkel, majdnem százezer évvel ezelőtt ezen a tájon merőben más világ volt, mint ma. Jégkorszak volt. Hidegövi állatok laktak, hidegtűrő növények nőttek a Bükk hegyein. Mammút, hosszú bundájú orrszárvú kóborolt a völgyben, oroszlán, barlangimedve vadászott a hegyek lábainál.

— S nézzék most a faszenes, kormos réteget az agyag között. Nézzék meg a kőszekőzt, amit a hamu között találunk. Ezekkel az állatokkal egy időben ember is élt a Bükkben. Itt lakott a barlangban. Jól gondolják: nyomorúságos ember volt. Máshoz sem értett, csak

a kőszekőz-készítéshez és a vadászathoz. Háttha még tudnák, hogy valójában milyen küzdelmes volt élete a hegyek, sziklák között, völgyek, barlangok mélyén! A jégkor hidegével is meg kellett birkóznia.

— Nem volt törpe. Termete alig volt alacsonyabb a mienknél. Izmai, szívóságát azonban megirigyelnénk. Kevésbé irigylésre méltó az, ahogyan életét fenn tartotta. Vadászott, de nem puskával, hanem kőhegyű lándzsával, erre ni! a barlangimedvére. Meg a nagyfogú barlangioroszlánra és mammutra. Ha fázott, szőrmeruhát eskábált össze magának. Nem a szűcsfől vásárolta, nem vargával cserezte, nem acéltűvel, gyári fonállal varrta. Maga ejtette el a vadat, kőpengével nyúzta le bőrét, bőrvakaróval tisztította, talán rágással puhította, hamuval, vizelettel cserezte, és durván magára csavarta. Legfeljebb néhol rögzítette állati bélből sodort fonállal.

— Mindenki a maga mestermere volt. Úgy készítette az eszközt, ahogyan apjától, bátyjától tanulta, a ruhát, ahogyan az öregasszonyok tanították rá a tűz mellett. Lassan tanult az ember. Évezredek teltek el, amíg egy-egy újabb felfedezést tett: hogy élesebb szerszámot kap, ha vékony, keskeny, késpenge alakú szilánkot pattint le a kődarabról, nem pedig széles, vaskos kőlapot, mint régen. A geregy biztosabban talál célba, ha a nehéz kő helyett csontból farag rá csúcsot. Ha pedig valami újat felfedezett, megtanította rá fiát, öccsét, vőrszerződéses barátait, törzstársait. Felfedezéséhez, amely életét mákszemnyivel is könnyebbé tette, szigorúan ragaszkodott. Az újonnan tanult műfogástól hajszálnyira sem tért el a következő felfedezésig. Ma azt mondanánk: ragaszkodott az eszközkészítés éppen uralkodó divatjához.

A mai ember első látásra tudja, hogy egy bizonyos szabású női ruha mikor volt divatban. Meg tudjuk mondani a faragott szuszékról, a szőkrőnyről, hogy a múlt század végén, legfeljebb a mostaninak elején kapták kelengyében nagyanyáink, anyáink. Tudjuk, hogy az apátfalvi kakasos tányérok helyett mióta árulják a boltokban az újabb gyárak egyszerűbb, festetlen tányérait. Eppen így ismeri fel a szakember a kőszekőzők kidolgozásáról, hogy az ősember melyik időszakban készítette őket.

— Öregeink még emlékeznek az első autókra. A mi nemzedékünk látta a leg-

első repülőgépeket, rádiókat. Talán még megérjük — fiaink biztosan megérik — az első, atomerő hajtotta repülőgépeket. Korunkban rohan a fejlődés. Az ősember idején 20 000—30 000 évig is el-tartott, amíg a fahegyű lándzsát kö-hegyűre cserélték, amíg a szúrólándzsa hajítódárdává, gerellyé fejlődött, s amíg a hajítódárda csúcsára kő helyett csont-hegyet szereltek.

— A régész megfigyeli a rétegeket. Itt, ebben az alsóban csak durva, vaskos kőlándzsahegyek vannak. Ebben pedig, amelyek évezredek alatt rakódott föléje, már könnyű kőgerelyhegyek. A még ké-sőbbben keletkezett agyagrétegben csont dárdahegyeket találunk. A legelső réteg eszközeit a moustier-i kultúra eszközeinek nevezi, mert az ugyanúgy elkészített eszközöket legelőször a franciaországi Le Moustier nevű lelőhelyen találták meg. A felső rétegek eszközeit aurignaci kul-túrának nevezi. Találhat ugyanilyent Bulgáriában, Magyarországon, Német-vagy Franciaországban, mindenütt ugyan-ezzel a névvel jelöli: aurignacinak mond-ják. Azoknak az eszközöknek hasonmásait viszont, amelyeket legelőször — 1907-ben — a közeli Szeleta-barlangban találtak, egész Európában a Szeleta-kultúra esz-közeinek nevezik. Amikor ezek az esz-közök voltak „divatban”, hajszálnyira hasonlóképpen készítették őket évezre-deken át Közép-Európa nagy területén.

Az Istállós-kői-barlang emberét auri-gnaci embernek nevezzük, eszközei alkot-ják az aurignaci kultúrát. Nem tudunk túlságosan sokat erről az emberről. Csak az maradt fenn életéből, mindabból, amit keze munkájával elkészített, aminek anyaga időálló: kő vagy csont. Fa-, bőr-, szaru-készítményeit, növényi rostokból, állati inakból, bélből készült tárgyait, gyümölcshéjből, vastag levelekből ké-szült edényeit elpusztította az idő. Hagyatékuk tehát szegényes. Néhány helyen azonban megtalálták csontvázuk-at, s így azt is tudjuk, milyen volt külsejük, mekkora volt agyvelejük. Bizo-nyos megfigyelésekből tudjuk, milyen éghajlat alatt éltek, milyen állatok, nö-vények vették őket körül. Azt is meg-mondhatjuk, mit ettek: elárulják a tűz-

helyek megpörkölt, feltört csontjai. Az istállós-kői ember kedvenc eledele a barlangimédve-boc volt, s ezt csont-hegyű gerellyel terítette le. Azonfelül, amit a tárgyi emlékekből közvetlenül megtudhatunk, újabb adatokat kapha-tunk következtetéssel és azzal, hogy az ősi barlanglakók életét összehasonlítjuk a ma élő természeti népekével.

Következtetéssel tudhatjuk meg, hogy a barlangban élő csoport szorosan össze-fonódó, közösen vadászó, közösen fo-gyasztó egységet képviselt. A kezdet-leges ősközösség szabályai között élt. Ennek az ismeretünknek egyik bizo-nyítékát éppen most szerezzük meg ne-

Aurignaci eszközök az Istállós-kői-barlangból. A korábbi ősemberi eszközökhöz viszonyítva a penge új felfedezés. Ez késpengeszerű, éles kő-szállánk, amelyet apró pattintásokkal, retussal alakítottak fűróvá (a közepén), bőrkaparóvá (jobbrol a második), vagy lándzsahegyként is használható, ún. pengehegygé (jobboldalt)

héz munka és sok veríték árán: az a tűzhely, amellyel birkózunk, nem egy ember hasznára szolgált. Nem is csak egy kicsi család: szülők és néhány gyer-mek ülte körül. Azért rakták ilyen nagyra, mert az egész barlangi közös-ség volt. Annak a legősibb, közösen termelő, közösen fogyasztó embercso-portnak életét könnyítette, zsákmányát sütötte ez a hatalmas tűzhely, amelyből a későbbi fejlettebb társadalmak ki-alakultak.

Vértés László

HELYREICAZÍTÁS

Az exprez-nevelésű hűsésirke, a „Brollér” cím-mel múlt számunkban megjelent közlemény első illusztrációjának „A broiler-nevelés mennyisége az USA-ban, körzetenként és államoként 1955-ben” feliratu térkép aláírásából sajnálatosan el-maradt az egyenlősségi jel előt, hogy a térképen jeztett egy-egy pont megfelel 2 000 000 csirkének.

Következő számunk tartalmából

Szabóméhék — A zivatarfelhők titkai — A magyar hajózás — Szentpérvártól Leningrádig — Kopár lejtőink növény-világa — Az altató és az altatószerek — A „civilizálódó” kukorica